

Riikliku kriitiliste toormete üldgeoloogiliste uurimistööde programmi lähteülesanne

Taust ja eesmärk

Programmi koostamise vajadus tuleneb Euroopa kriitilise tähtsusega toorainete määruse ((EU) 2024/1252) artiklist 19, mille punkti 1 kohaselt peavad kõik liikmesriigid 24. maiks 2025 koostama riikliku üldgeoloogiliste uurimistööde programmi, mis on suunatud kriitilise tähtsusega toorainete ja kriitilise tähtsusega toorained kandvate mineraalide otsingutele. Määruses on selgitatud, et paljude Euroopa Liidu (EL) liikmesriikide, sh Eesti olemasolevad teadmised toorainete esinemise kohta pärinevad ajast, mil strateegiliste tehnoloogiate arendamiseks vajalike kriitilise tähtsusega toorainete varustuskindlus ei olnud prioriteet. Ajakohase geoloogilise teabe puudumine kriitilise tähtsusega toorainete kohta suurendab nende tarneriski ja seab ohtu siseturu toimimise. Seetõttu on vajalik kriitilise tähtsusega toorainete esinemist puudutava teabe saamiseks ja ajakohastamiseks koostada riiklikud programmid kriitilise tähtsusega toorainete ja peamiste seotud mineraalide otsinguks. Programmid võivad muuhulgas hõlmata geoloogilist kaardistamist, geokeemilisi uuringuid, geoteaduslikke uuringuid ja olemasolevate geoloogiliste andmekogude info täiendavat analüüsi. Uurimisprogrammides tuleb kaaluda ka selliste uudsete uurimismeetodite kasutamist, mis võimaldavad tuvastada toormete esinemist sügavamal kui seniste meetoditega on tuvastatud. Programmi tegevused ja loodav uus teadmine suurendab uute maardlate leidmise tõenäosust, mis omakorda peaks stimuleerima täiendavaid investeeringuid uurimisse. Riiklikud programmid vaadatakse läbi vähemalt iga viie aasta järel ja vajaduse korral neid ajakohastatakse.

Eelnevalt lähtuvalt tuleb ka Eestil koostada riiklik kriitiliste toormete üldgeoloogiliste uurimistööde programm. Eesti olusid arvestades, on riikliku programmi eesmärk Eesti kontekstis majandusliku potentsiaaliga kriitiliste toormete maagistumisvööndite ja struktuuride esinemise otsimine ja potentsiaali omavates asukohtades võimalusel kriitiliste toormete leiukohtade piiritlemine.

Programmi sisu

Programm peab andma ülevaate Eestis leiduvate kriitiliste toormetega seotud teadmiste olemasolevast olukorrast ja teadaolevast potentsiaalist ning kirjeldama vajalikke tegevusi koos eeldusliku ajakava ja maksumusega, mis võimaldaks kõige efektiivsemalt saavutada käesolevas lähteülesandes sõnastatud programmi eesmärgi. Programmis tuleb välja tuua ka tegevuste täitjad ja tegevustesse kaasatavad asutused.

Programmi soovituslik ülesehitus on järgmine:

- Sissejuhatus (taust, vajadus, seos strateegiliste dokumentidega)
- Olemasolevad teadmised Eesti kriitiliste toormete esinemise ja leviku kohta.
- Kriitiliste toormete otsingupotentsiaal Eestis
- Programmi fookus
- Programmi tegevuskava ja täitjad
- Programmi tegevuste eelduslik ajakava ja maksumus
- Programmi elluviimise käigus kogutud info haldamise ja avalikustamise plaan

Programmi loetavuse lihtsustamise huvides tuleb olulist infot asjakohastes jaotistes esitada ka graafilisel kujul (nt kaardid, plokk skeemid, pildid jne).

Huvigruppide kaasamine

- Tartu Ülikooli Geoloogia osakond
- Tallinna Tehnika Ülikooli Geoloogia instituut
- MTÜ Eesti Geoloogia Selts

Programmi koostamise ajakava

- Programmi esimene versioon esitada aprilli teises pooles.
- Esimese versiooni arutelu Kliimaministeeriumiga peale esmase versiooni valmimist ühe nädala jooksul.
- Programmi täiendatud versioon esitada 16.05.2025.
- Kriitiliste toormete uuringute ja kasutamise programm peab olema heaks kiidetud ning EL esitamiseks valmis hiljemalt 23.05.2025.

Programmi koostaja

Konkreetses programmis valdkond on spetsiifiline ja välja töötatav kriitiliste toormete programm toetub olemasolevale teabele maapõue ressurside osas. Eestis on valdav osa riiklikust maapõuealastest kompetentsidest, sealhulgas puursüdame arhiivimaterjalid, koondatud Eesti Geoloogiateenistusse (EGT). Seega on põhjendatud, et antud programmi koostajaks on Eesti Kliimaministeeriumi haldusalas tegutsev Eesti Geoloogiateenistus, mille põhikirjaliseks ülesandeks on maapõue ressurside teaduspõhiste andmete kogumine, analüüsimine, talletamine ja jagamine ühiskonnale, sealhulgas riigi nõustamine maapõue küsimustes.

Taustainfo

1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/1252, 11. aprill 2024 millega sätestatakse kriitiliste toormete kindlate ja kestlike tarnete tagamise raamistik ja muudetakse määrusi (EL) nr 168/2013, (EL) 2018/858, (EL) 2018/1724 ja (EL) 2019/1020
<https://estlex.ee/?id=76&aktid=240969> / https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/raw-materials/areas-specific-interest/critical-raw-materials/critical-raw-materials-act_en